

Bartoněk, Antonín

Klasifikace postmykénských řeckých dialektů

In: Bartoněk, Antonín. *Prehistorie a protohistorie řeckých dialektů*. Vyd. 1. V Brně: Univerzita J.E. Purkyně, 1987, pp. 125-153

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/122258>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

VII. KLASIFIKACE POSTMYKÉNSKÝCH ŘECKÝCH DIALEKTŮ

Řecký jazyk se členil v postmykénském období složitými cestami do mozaiky nářečních skupin, dialektů a subdialektů, jejichž utváření i další vývoj podléhaly nejrůznějším jazykovým i mimojazykovým vlivům. Pokusíme se nyní o soustavný výklad o nářečních poměrech v 1. polovině 1. tisíciletí př. n. l., a to tak, že vyjdeme z tradičně uznávaných a mykénskou situací v podstatě potvrzovaných čtyř základních řeckých nářečních skupin (tab. XIX) a budeme v jejich rámci postupně sledovat všechny dialekty každé skupiny i s jejich subdialekty, zvláště nářečímí v kolonizačních oblastech (tab. XXII), a budeme si zároveň všimnout i míry a charakteru nápisného i literárního doložení.^{75b}

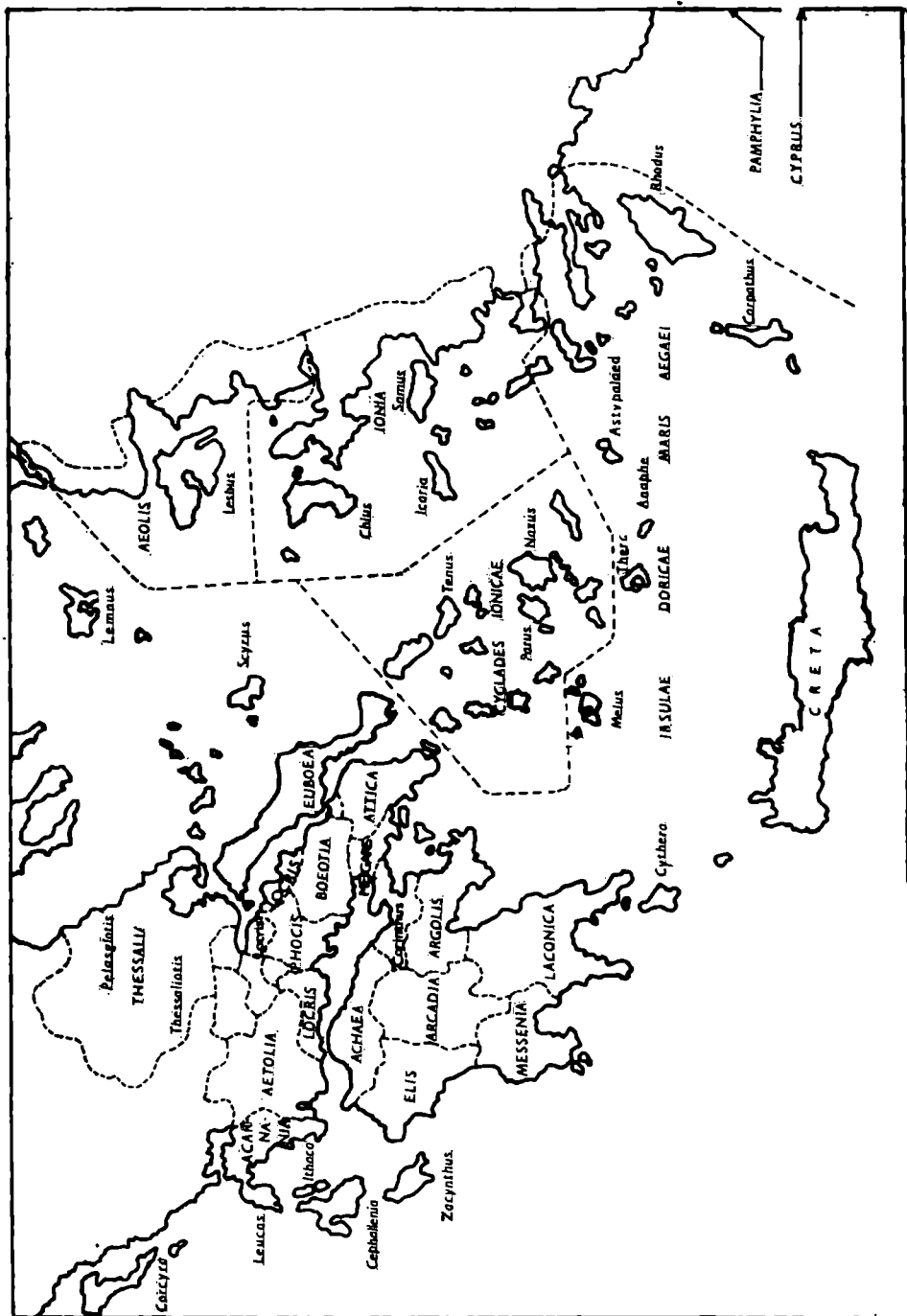
A. NÁŘEČÍ ARKADOKYPERSKÁ

Nejvíce byly od sebe v 1. tisíciletí př. n. l. odděleny dialekty achajské, tj. protoarkadokyperské nářeční skupiny — jakožto zbytky staré mykénské achajštiny, jejíž přežívající nářeční součásti ztratily po pádu mykénské civilizace a za následujících migrací vzájemný kontakt. V 1. tisíciletí patřily do této nářeční skupiny arkadština v hornatém středu Peloponnésu, kyperština na ostrově Kypru ve východním Středomoří, a snad i pamfylština v jihomaloasijské krajině Pamfýlii. Achajsky se možná mluvilo i v Kilikii na jižním maloasijském pobřeží (i tam se, stejně jako na protilehlém Kypru, usazovaly za tzv. temných postmykénských století skupinky achajských emigrantů), prokazatelné doklady raného, specificky achajského řeckého nářečí však v této krajině chybějí.

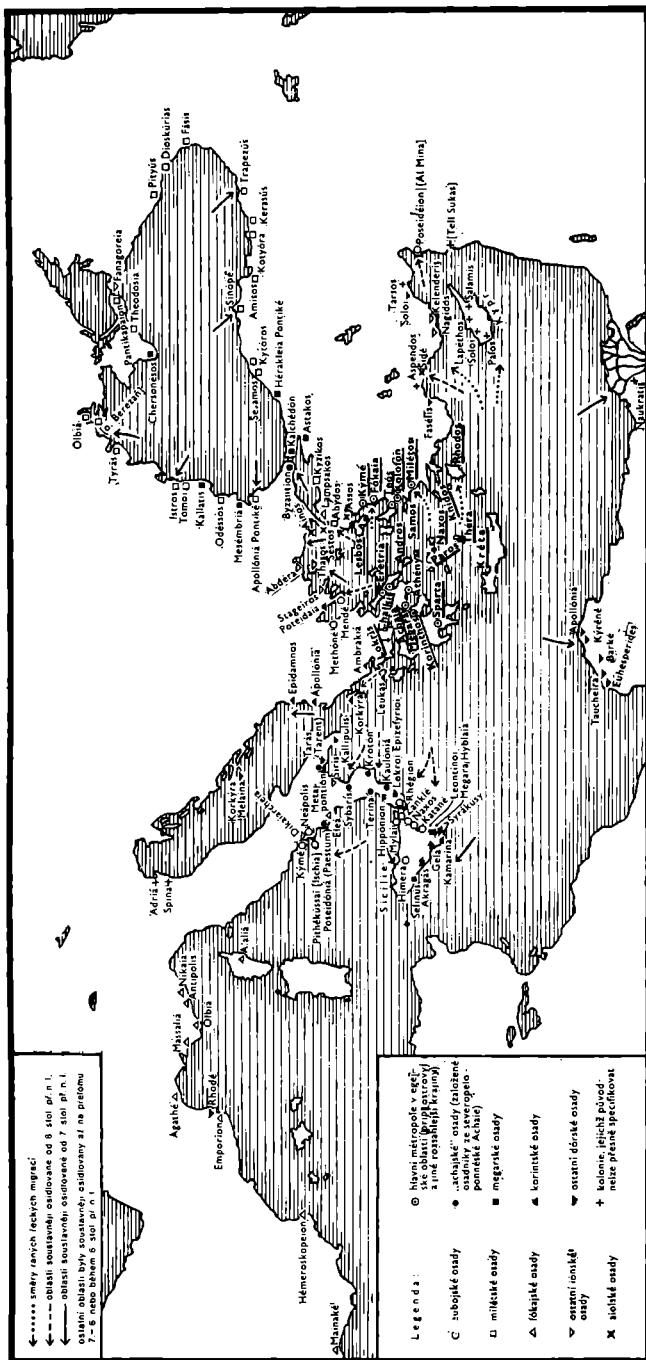
1. Kyperský dialekt staré řečtiny je téměř výlučně doložen v textech psaných tzv. klasickým písmem kyperským. Toto písmo je v podstatě pokračováním shora zmíněného kyperskomínojského písma typu KM 1. Počet nalezených dokladů klasického písma kyperského ze-

---

^{75b} Srov. nejnověji A. Bartoněk, SPFFBU E 31, 1986, 139—157.

Tab. XXII. Hlavní krajiny řeckého egejského světa

Tab. XXIII. Svět řeckých zámořských osad

jména v poslední době rychle roste; dnes jich máme registrováno již více než tisíc,⁷⁶ třebaže zdaleka ne všechny jsou zatím dostatečným způsobem vydány. Největším nálezo­vým překvapením z poslední doby je objev železného rožně, nalezeného v hrobě s doklady geometrické keramiky z konce 11. stol. př. n. l. poblíž Starého Pafu na západě ostrova. Na rožni je vyryto pět znaků čitelných v klasickém písmě kyperském jako o-pe-le-ta-u.⁷⁷ Toto slovo lze interpretovat jako ryze arkadokyperský genitiv *Opheltau* od vlastního jména *Opheltās* (srov. dórsko-aiolské *Opheltās*, attické *Opheltēs*, ba dokonce i o-pe-ta *Opheltās* v knósském tabulkovém archívu lineárního písma B). To, že nápis pochází z konce 11. stol. př. n. l., zatímco poslední zachované doklady kyperskominojského písma máme z doby kolem r. 1050 př. n. l., ukazuje na bezprostřední kontinuitu mezi oběma kyperskými slabičnými písmi. Zároveň je uvedený výraz nejstarším autentickým dokladem řeckého dialektu náležejícího do souboru řeckých nářečí používaných v 1. tisíciletí před naším letopočtem (mykénština jakožto jazyk lineárního písma B nemá v 1. tisíciletí př. n. l. přímé pokračování). Poté ovšem následuje více než 250 let trvající mezera a teprve z konce 8. stol. př. n. l. pochází další příští doklad klasického kyperského písma na nedávno objevené váze rovněž ze Starého Pafu. Nelze si přitom nevzpomenout na mytologický údaj, podle kterého založil Pafos Arkadčan Agapénór z Tegeje po návratu z trojské války.

Klasické kyperské písmo je známo ve dvou základních variantách — v západokyperské čili pafské (z Pafu a Kúria) a v obecně kyperské.⁷⁸ Pafská varianta má kolem 50 slabičných znaků, obecně kyperská 54 (tab. XXIV), mezi oběma variantami jsou dosti značné rozdíly (kolem 20 znaků je víceméně odlišných, v oblasti Pafu směřuje písmo zpravidla — tak jako v Egeidě — odleva doprava, jinde obvykle zprava doleva). Ani v klasickém písmě kyperském se podobně jako v písmu kyperskominojském nepoužívá ideogramů. Na rozdíl od lineárního písma B, při jehož používání k zachycování řeckých slov se hledělo hlavně k tomu, aby se především zachytily všechny samohlásky jakožto základní složky slabik, je klasické písmo kyperské přesnější — a jistě pokročilejší — v tom, že se v něm zachycovaly všechny vyslovované souhlásky, a to i za cenu nemírného používání tzv. mrtvých vokálů. Tak se v lineárním písmě B píše slovo *anthrōpos* jako a-to-ro-qo (ještě s labiovelárou v poslední slabice, tedy [*anthrōk^wos*]), kdežto v klasickém kyperském písmě jako a-to-ro-po-se (vynecháno je jen *n* na předělu 1. a 2. slabiky před následujícím *th*, není ovšem vyloučeno, že se *n* před následující

⁷⁶ Základní edicí textů klasického písma kyperského je Masson 1961, 1983²; o různých dílčích edicích informuje Masson 1979. Srov. dále zvl. T. B. Mitford, *The Inscriptions of Kourion, Philadelphia* 1971; T. B. Mitford, *The Nymphaeum of Kafizin, Kadmos, Suppl. II, Berlin—New York* 1980; T. B. Mitford, *The Inscriptions of the Kouklia Siege-Mound, BICS Suppl. 10, 1981, 1—10*; Traunecker—LeSaout—Masson, *La chapelle d'Achoris a Karnak, Paris* 1981; T. B. Mitford—O. Masson, *The Syllabic Inscriptions of Rantidi-Paphos, Konstanz* 1983.

⁷⁷ Citováno podle van Soesbergena 198.

⁷⁸ O systému klasického písma kyperského viz zvl. u Thumb—Scherera 1959 a Schmita 1977.

a	✱	e	✱	i	✱	o	Ϛ	u	ϣ
ka	⊥	ke	✕	ki	⊥̄	ko	∧	ku	✱
ta	⊥	te	⊥	ti	↑	to	F	tu	⊥
pa	⊥	pe	∫	pi	∨	po	∫	pu	∨
la	∨	le	8	li	∟	lo	+	lu	∧
ra	∨	re	∫	ri	∨	ro	∩	ru	∫
ma	∫	me	✕	mi	∨	mo	⊙	mu	✕
na	⊥	ne	∫	ni	∨	no	∫	nu	∫
ja	∩					jo	∨		
ma	∫	me	⊥	wi	∫	wo	∫		
sa	∨	se	∫	si	∟	so	Ϛ	su	⊥
za	∫					zo	∫		
		xe	∩						

Tab. XXIV. Sylabář klasického písma kyperského (mimopafská varianta)

souhláskou vyslovovalo slabě nebo vůbec ne). Základy rozluštění klasického písma kyperského byly položeny v r. 1872 Angličanem G. Smitthem. Při analýze dochovaných textů se ukázalo, že velká většina nápisů je psána řeckým dialektem, příbuzným středopeloponnéské arkadštině, jíž se hovořilo v 1. tisíciletí př. n. l. v Arkadii, hornaté krajině uprostřed Peloponnésu. Tuto spojitost lze vysvětlovat jako důsledek mohutného migračního proudu mykénských Achajů, který směřoval na sklonku existence mykénské civilizace do mnoha krajin východního Středomoří a na němž měli podíl osadníci z různých oblastí mykénského Řecka, hovořící achajskými dialekty, z nichž se později v evropském Řecku zachovala pouze arkadština. Tak se v řecké mytologii uvádí mezi zakladateli kyperských měst v době po skončené trojské válce nejen Arkadčan Agapénór (Pafos), nýbrž i Teukros ze Salamíny (Salamis na Kypru) nebo Feidippos z ostrova Kóu.

Nejdelší z památek psaných klasickým kyperským písmem je nápis

1

2

Tab. XXV. Klasické písmo kyperské: bronzová tabulka z Idalia (strana B, cca 475 př. n. l.;
1 — originál, 2 — faksimile)

1

(a) Δήμητρι καὶ Κόρου εὐχῆν

(b) Ἐλλοοικος Ποτεύσιος ἀνέθηκε

(c) ta-ma-ti-ri'ka-se'ko-ra-i'e-lo-wo-i-ko-se'po-te-si-o-se'a-ne-te-ke'i-tu-ka-i

(= Δάματρι καὶς Κόρου Ἐλλ(λ)οφουκος Ποτήσιος ἀνέθηκε ἰ(ν) τύχα)

Tab. XXVI. Klasické písmo kyperské (další ukázky): 1 — reliéf s votivním nápisem z Golgoi [4. stol. př. n. l.]; 2 — votivní nápis z Kúria [4. stol. př. n. l.] ve znění alfabetském (a, b) i slabičném (c)

na bronzové desce z Idalia [cca 475 př. n. l.; tab. XXV]. Zvláštní význam má votivní nápis z kyperského Kúria, složený jednak v řecké abecedě, jednak v kyperském písmu [4. století př. n. l.; tab. XXVI]. V poslední době vzbudily pozornost zejména nové nálezy ze Starého Pafu, o nichž jsme se již zmiňovali [jde o více než 300 archaických nápisů], a dále pak z Nymfaia v Kafizinu u Idalia [66 nápisů na keramice]; zatímco zmíněné nálezy z Pafu patří k nejstarším [8.—6. století př. n. l.], kafi-

zinské jsou snad vůbec nejmladší (220—219 př. n. l.). Pozdní jsou ovšem i příležitostné slabičné nápisy v kyperském slabičném písmu nalezené v Egyptě, mimo jiné např. na Cheopsově pyramidě u Gizehu nebo v Abýdu a Karnaku (4.—3. století př. n. l.).

Jen poměrně ojediněle se na Kypru vyskytují slabičné texty psané kyperským klasickým písmem a skrývající pod sebou nám nesrozumitelný jazyk staršího kyperského obyvatelstva; výskyt těchto „eteokyperských“ nápisů, svědčících o dlouhém přežívání autochtonního předřeckého jazyka na Kypru, je většinou omezen na starověký Amathús a jeho okolí na jihu ostrova.

Klasické písmo kyperské bylo tedy posledním výhonkem bohaté rodiny egejských slabičných písem, a zatímco její egejská linie v podstatě vymřela kolem roku 1200 př. n. l. (nepočítáme-li několik okrajových reliktvů z 1. tisíciletí př. n. l.), udržela se kyperská větev egejských slabičných písem až téměř do konce 3. století př. n. l.

Kyperský dialekt staré řečtiny se od konce doby bronzové vyvíjel prakticky bez kontaktu s jinými řeckými nářečímí. V tomto ohledu se kyperština jeví jako dialekt s některými výraznými archaismy (například s dlouhou zachovaným *w*; na druhé straně však ani nevíme, zda se pod kyperským *pa-sa*, to-se skrývá *pansa*, *tons* jako v Arkadii, nebo již *pása*, *tós*). Nacházíme tu však i inovace, v řeckém světě ojedinělé (gen. sing. *o*-kmenů na *-ōn*). Při vzniku některých z nich mohly mít určitý význam i mimořecké vlivy, vycházející z východostředomořského, a zvláště anatolského jazykového okolí. Literárně doložena kyperština není. V rámci velké řecké kolonizace se kyperští Řekové neangažovali; v 9. až 8. stol. př. n. l. se naopak usazovali na Kypru foiničtí osadníci.

2. Ve shodě s historickým vývojem situace v Egeidě a ve východním Středomoří kolem roku 1200 př. n. l. bývá pokládáno za dialekt achajského typu i nářečí z jihomaloasijské Pamfýlie.⁷⁹ Jeho nápisné doložení vykazuje ovšem shody především s Kyprem a ty lze vykládat i negeneticky, tj. jako projev společné účasti na osídlování krajín v severovýchodním cípu Středoziemního moře. V pamfylštině jsou totiž zároveň doloženy i některé nářeční prvky, které lze interpretovat jakožto dórské. Tak se vykládá pamfylská neasibilovaná osobní přípona 3. os. sg./pl. ind. akt. *-ti*, přiřítaná obvykle sekundární dórské vlně, směřující sem z egejských dórských oblastí. Mohlo však prostě jít i o pouhé zachování původního neasibilovaného stavu v nějakém okrajovém pozdně mykénském dialektu, který neprodělal asibilaci *-ti* > *-si*, stejně jako ji neprodělala většina aiolských dialektů. „Aiolská“ kolonizace v Pamfýlii je konec konců přímo potvrzena zprávami o aiolském původu pamfylské osady Sidé (byla založena kolonisty z maloasijské Kýmy), třebaže přesněji neznáme chronologické zařazení této kolonizační akce — zatímco nedaleký Aspendos byl založen dórskými kolonisty buď z Argu nebo z Rhodu. Zde mohlo mít původ např. pamfylské *hiaros*. Na druhé straně tzv. pamfylsko-krétské shody j. *lt/h/* > *nt/h/* nebo tvary předložek *ens* > *ins* > *is* a pamf. *perti* = krét. *portí*, mohly vzniknout i nezávislým sekundárním vývojem. Možnosti důkladnějšího rozboru této otázky kom-

⁷⁹ Pamfylštině věnoval nejnověji zvláštní pozornost Brixhe 1976.

plikuje ovšem fakt, že pamfylštinu máme v dostatečnější míře doloženu až od 4. století př. n. l. Tato klasická pamfylština prodělala již celou řadu specifických inovací, jejichž uskutečnění v leccems předznamenává některé pozdější obecně řecké hláskoslovné tendence, jako ranou monofongizaci diftongů *ei/ou* a spirantizaci exploziv; svou úlohu tu mohly hrát i vlivy maloasijského okolí (srov. např. odsouvání počáteční samohlásky *a-* nebo změnu *nt > d*, např. *pente > pede*). — Dodejme, že pamfylština není literárně doložena a že se Řekové z Pamfýlie nepodíleli na akcích v rámci velké řecké kolonizace.

3. Jediná *arkadština* se z achajských dialektů rozvíjela i nadále v řeckém nářečním prostředí, i ona byla však dosti izolována v hornatém středě Peloponnésu. A tak v ní pozorujeme na jedné straně některé typické archaismy [např. absenci druhého náhradního dlužení ve výrazech typu *pansa, tons* stejně jako dlouho uchovávané *w*], ale na druhé straně i nejrůznější inovace, ať specificky arkadské (jako spirantizaci střídnice za neznělou labioveláru *k^w*: srov. *hošeoī, śis, eiše* s grafikou *II*, přepisovanou jako *ś* proti attickému *t* [Mantineia, 5. století př. n. l.]), či takové, které mají charakter širších arkadsko-dórských isoglos [*lt/h/ > nt/h/, a + o = ā, gen. sg. polios* atd.].

Určitý problém je v arkadštině s chronologickým zařazením prvního náhradního dlužení — zda totiž v Arkadii lze klást jeho vznik již do doby kolem roku 1200 př. n. l. na základě svědectví mykénštiny, která už vykazuje některé náznaky tohoto dlužení, či zda to byl jev, který se na Peloponnésu plně rozšířil až v době dórské migrace. Přitom osamocené arkadské tvary s geminátami [j. *e[kr]inna, ophellonsi* v Orcho-menu) naznačují možnost, že toto náhradní dlužení nemuselo být ani v 1. tisíciletí př. n. l. na celém arkadském území zcela důsledně provedeno. Pozornost si zasluží i dva překvapující, třebaže geograficky okrajové arkadské doklady osobní přípony *-mes* v 1. os. plur. (vzhledem k místům a době výskytu může však jít o pronikání dórského vlivu). Náznaky jisté vnitronářeční diferenciacce se v Arkadii objevují i u koncovky infinitivu thematických sloves; proti častějšímu *-ēn*, jež je pokračováním mykénského *-e/h/en* [srov. například *e-ke-e [h]ekhe/h/en < *-esen*], nacházíme v Tegeji koncovku *-en*, známou z celé řady dórských nářečí, např. z nedaleké Lakónie.

Arkadština je nápisně dosti dobře doložena; její nejstarší nápisy však pocházejí až z druhé poloviny 6. století př. n. l. a jsou většinou poměrně krátké. Literární doklady arkadština nemá; v kolonizační činnosti se Arkadšané pro svou vnitrozemskou polohu neuplatnili.

B. NÁŘEČÍ IÓNSKOATTICKÁ

V Attice a přilehlých ostrovních oblastech došlo po pádu mykénské civilizace k definitivnímu zformování iónštiny jakožto východiska tak zvaných iónskoattických dialektů. Jejich odlišení od ostatních nářečních skupin bylo důsledkem jednak specifických iónských inovací (jako byla změna dlouhého *ā* v *ē*), jednak celé řady společných iónsko-dórských isoglos. Mezi ně patřily v oblasti konsonantismu zmíněné již

iónsko-dórské shody ve střídnících za ie. labioveláry a ve vokalismu pak uskutečnění oné systémové isoglosy, která v souvislosti s provedením prvního náhradního dloužení typu *esmi > *ēmi*, *bolsā > *bōlā* umožnila vznik nové, zavřené *ē/ō*-ové dvojice v íónskoattické oblasti a na části dórského území. Kolem roku 1000 př. n. l. se potom začíná roz-sáhla migrace Iónů z evropské pevniny (a spolu s nimi i skupinek Achajů z Peloponnésu) přes Kyklady na střední část maloasijského pobřeží, do pozdější Iónie. Všichni tito Iónové zůstávají přitom v poměrně těsném vzájemném kontaktu a to jim dovoluje i nadále uskutečňovat některé společné, celoiónské isoglosy, třebaže ne vždy ve zcela stejné době a se zcela stejnými výsledky. Zároveň však rozšíření íónského dialektu do značně rozsáhlého egejského prostoru umožnilo i vznik menších isoglos, zasahujících pouze část íónského území — v některých případech s přesahem do sousedních neiónských krajín.

Výsledkem tohoto vývoje bylo poměrně brzy rozčlenění íónštiny do tří dílčích nářečních oblastí — a) attické, b) eubojské a c) východo-iónské, dobře jazykově rozlišených již na nejstarších nápisech z 8./7. století př. n. l. Attičtina se už tehdy odlišuje od ostatních íónských oblastí především svou absencí změny *ā* > *ē* po *e*, *i*, *r*, shoduje se však s eubojštinou (ale liší se od ostrovní a maloasijské íónštiny) změnou ařrikáty *ts* v *tt*, k níž v této oblasti došlo v rámci společné isoglosy atticko-eubojsko-boiótské. A maloasijská i ostrovní íónština má již tehdy doloženou psilosí (společně s lesbičtinou), ztrátu fonému *w* (s lesbičtinou a východoegejskou dórštinou), stejně jako uskutečněné třetí náhradní dloužení typu *ksenwos* > *ksēnos* (společně s východoegejskou dórštinou i některými dalšími dialekty). Tyto rané vnitroiónské diference jsou v příštích stoletích ještě více zvýrazněny některými dalšími změnami, jako např. posunem *u* > *ū*, jehož průběh zůstal omezen na Attiku, Kyklady a Iónii, aniž stačil proniknout na Euboii.

Základním rysem naší nové klasifikace íónskoattických dialektů je jejich tripartitní členění na attičtinu, eubojštinu a východní íónštinu⁸⁰ (na rozdíl od staršího členění na attičtinu a na íónštinu, jež se potom dále dělila na íónštinu maloasijskou, kykladskou a eubojskou). Attičtinu lze v rámci našeho členění charakterizovat jako íónský dialekt poměrně progresivní, eubojštinu jako nářečí spíše konzervativní (s poněkud progresivnějším subdialektem v eubojské Eretrii, příp. v protilehlém pevninském Óropu) a východní íónštinu jako vůbec nejprogresivnější íónský nářeční útvar, jevíc navíc určité náznaky další vnitřní diferenciace. Tak zejména na ostrovech Keu, Naxu a Amorgu lze pozorovat ještě kolem poloviny 1. tisíciletí př. n. l. jisté konzervativní vývojové rysy, opoždující se za maloasijským vývojem. Naproti tomu — jak již bylo řečeno — Hérodotova zmínka o čtyřech dialektech maloasijské íónštiny nenachází v nápisných textech plné potvrzení; ovšem určité aiolismy, zjištěné ve Smyrně, na Chiu a v Erythrách, jsou v plné shodě s Hérodotovými zprávami o původním aiolském rázu pomezních oblastí na severu maloasijské Iónie.

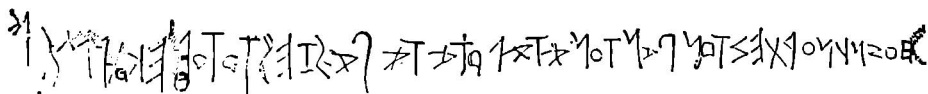
⁸⁰ Bartoněk 1970.

K vnější charakteristice těchto tří dialektů připojujeme několik dalších údajů:

1. Attičtina⁸¹ je velmi brzy doložena nápisně (váza z Dipylu, tab. XXVII, cca 725 př. n. l.), její literární doložení je však dosti pozdní.

1

2

3

Tab. XXVII. Nejstarší řecký alfabetský nápis na váze z attického Dipylu (cca 725 př. n. l.): 1 — pohled na vázu ze tří stran; 2 — faksimile nápisu (písmo směřuje zprava doleva); 3 — detail nápisu

⁸¹ Risch 1964.

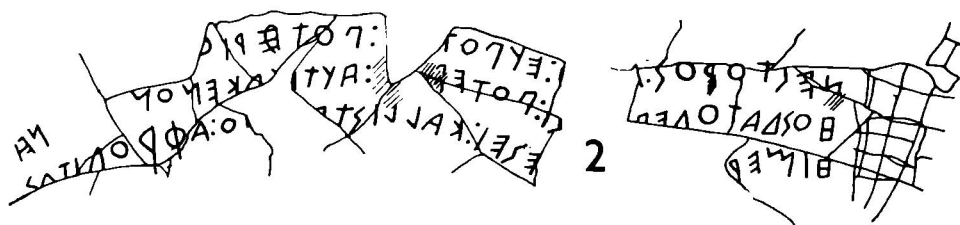
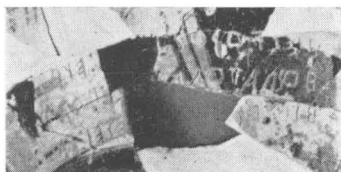
Prvním známějším literárně činných Attičanem byl Solón na zač. 6. století př. n. l., používal však ve svých elegiích ještě epické iónštiny. Attičtina se literárně uplatňuje teprve u attických dramatiků (od konce 6. století př. n. l.: tragikové Aischylos, Sofoklés, Eurípídés, komik Aristofanés) a během 5.—4. století př. n. l. pak dosáhla zejména v prozaické produkci proslulosti, která ji postavila na první místo mezi řeckými dialekty i literárními jazykovými útvary (sofisté, Thúkýdidés, Xenofón, Platón, Aristotelés, Lýsiás, Démosthenés, Ísokratés aj.). Počet attických nápisů se odhaduje na 10 000; mezi nimi je mnoho archaických. Dialekt je tedy nejlépe doloženým ze všech řeckých nářečí, avšak spisovná podoba attičtiny, velmi brzy kodifikovaná morfologicky, hláskoslovně i ortograficky, nám nedovoluje dostatečně rozpoznat vnitronářeční vývojové tendence, které probíhaly v mluveném jazyce. I na nápisích se poměrně brzy začíná prosazovat konzervativní ortografie, zpod níž jen velmi příležitostně vystupují na povrch projevy pokračujícího hláskoslovného vývoje. Užívání dialektu bylo poměrně dlouho omezeno jen na Attiku, neboť Athéňané se teprve značně pozdě začali angažovat v kolonizační činnosti, nejprve při jižním ústí Dardanell (Sígeion, asi 600) a později na thráckém pobřeží v severní Egeidě (Chersonésos Thrácký 536; Brea 445; Amfipolis 436). Ovšem po řecko-perských válkách s rozvojem délského námořního spolku dochází k athénské politické expanzi na úkor celé řady athénských spojenců, hlavně budováním klérúchií, polovojenských osad, jichž Athéňané nezřídka používali k násilnému vyhánění místního obyvatelstva z egejských ostrovů. To vedlo k značnému rozšíření attičtiny i mimo Attiku; hlavní expanze attičtiny spadá však až do období helénistického, kdy se tento dialekt stává jazykovým základem, z něhož vyrůstá helénistická koiné — řečtina ovládnuvší v závěrečných stoletích 1. tisíciletí př. n. l. valnou část krajín na Blízkém východě.

2. Na rozdíl od attičtiny je eubojská doložena pouze nápisně, a to texty z různých období. Zachoval se i dosti velký počet archaických nápisů, nejstarší z nich však pocházejí z kolonizační oblasti jihoitalské. Eubojsťi Řekové z Chalkidy a Eretrie patřili k prvním řeckým kolonistům a vypravovali se již od začátku 8. století př. n. l. do různých středomořských krajín za rudami pro své metalurgické dílny. Tento zájem je přivedl již kolem roku 800 do východního Středomoří, kde se usadili při ústí Orontu na dnešním turecko-syrském pomezí v lokalitě zvané dnes Al Mina a patřili tu podle některých badatelů k hlavním prostředníkům při vzniku řecké alfabety z foinických zdrojů. Žádné eubojské nápisy se však v této oblasti nedochovaly. Zato se jich dochovalo dosti mnoho, i když většinou krátkých, v osadách při Neapolském zálivu (Pithékússai, dn. Ischia, zal. cca 770: „Nestorův“ pohár z doby kolem roku 725, tab. XXVIII; Kýmé 757) a v pobřežních krajínách po obou stranách Messinského průlivu (Naxos 757; Katané, Leontínoi 750; Zanklé 735; Rhégion 730 aj.). Podstatně méně nápisů pochází z další eubojské rané kolonizační oblasti v severní Egeidě, zvl. z poloostrova Chalkidiky (cca 730), který má svoje jméno podle eubojské Chalkidy.

3. Kykladská iónština jakožto subdialekt východní iónštiny je doložena celou řadou nápisů z Kykladských ostrovů, archaické nápisy

1

3

Tab. XXVIII. Archaické nápisy z íónských osad při Neapolském zálivu: 1 — fragmenty nádoby z ostrova Pithékússai, dnešní Ischie (cca 700 př. n. l.); 2 — faksimile nápisu z Pithékússai (je psán zprava doleva); 3 — nádoba z Kýmy, dn. Cuma (7. stol. př. n. l.), a faksimile nápisu (zprava doleva)

pocházejí zejména z Paru a Thasu [tab. XXX: 2]. S oběma těmito ostrovy je zároveň spojena činnost básníka Archilocha z Paru, který se účastnil kolonizace Thasu a padl v boji na thráckém pobřeží. Tento básník ovšem rovněž používal epické íónštiny, třebaže značně blízké jeho mateřskému dialektu. Z ostrova Kea pocházeli sboroví lyrikové Símonidés a Bakchylidés, jejich jazyk byl naopak značně zbarven dórštinou sborové lyriky.^{81a} Soubor dochovaných kykladských nápisů poskytuje tedy nejbezpečnější svědectví o jazykovém rázu východoíónského nářečí z Kyklad, přičemž mezi nimi zaujímají zvláštní postavení archaické nápisy z Kea, Naxu a Amorgu se zmíněnými již konzervativními rysy ve vokalizmu; nabízí se ovšem eventualita, že tyto rysy byly vlastní kykladské íónštině jako celku a na uvedených třech ostrovech jsou dosvědčeny jen shodou příznivějších okolností. Kolonizační činnost kykladských obyvatel směřovala do severní Egeidy k thráckému pobřeží, kde spolu soupeřili zejména kolonisté z Paru a Andru. Parští později pronikli až do Jaderského moře; jejich tamějšími osadami byly dnešní ostrovy Hvar (původně Paros) a Vis (původně Issa).

Zatímco obraz kykladské dórštiny zůstává pro nás dosti fragmentární, o maloasijské íónštině jsme poměrně dobře informováni z nápisů i literárních textů. Především máme doložen značný počet nápisů, a to i ar-

chaických, prakticky ze všech dvanácti měst iónského kultovního spolku. Patřilo do něho deset obcí na maloasijské pevnině (Mílétos, Myús, Priéné, Efesos, Kolofón, Lebedos, Teós, Klazomenai, Erythrai, Fókaia) a dva přilehlé ostrovy (Samos, Chios). Později se k spolku připojila i Smyrna, osídlená původně aiolským obyvatelstvem.

Z hlediska literárního doložení patří maloasijská iónština k nejdříve doloženým řeckým dialektům, i když epické básně nejstaršího iónského autora — Homéra — jsou složeny v epické iónštině, která v sobě za dlouhá staletí vývoje ústní poezie integrovala nejrůznější jazykové prvky, achajskomykénské, aiolské i iónské. Tento homérský jazyk je pak napodobován i v básních iambografů a elegiků (Kallínos, Híppónax aj.). Blíže skutečné maloasijské iónštině stál jazyk iónské výpravné a filozofické prózy; ale ještě i dílo Hérodota z Halikarnassu v 5. století př. n. l. je složeno v tzv. „pestré iónštině“, která přesně neodráží žádný konkrétní iónský subdialekt. Iónsky psané nápisy porůznu pocházejí i z iónských kolonií, jichž byl mimořádně vysoký počet. Nejproslulejšími kolonisty byli mezi maloasijskými Ióny Mílétané, kteří podle antické tradice založili na 50 až 90 osad. Jejich hlavní zájem byl upřen do Helléspontu, Propontidy a Bosporu (Kyzikos 756, Abýdos, Prokonnesos 675 atd.) a především k břehům Černého moře na všech jeho čtyřech stranách (na jihu: Sínópé 770, Trapezús 756 atd.; na západě: Istros 656, Apollóniá Pontiké 609, Odéssos, Tomoi 560 atd.; na severu: Tyrás 656, Olbiá 644, Pantikapaion 600, Theodosiá 570, Tanais 500 atd.; na východě: Pityús, Dioskúrias, Fásis 6./5. století př. n. l.). Zatímco se nejjižnější iónské město Mílétos uplatňovalo v Černomoří, občané nejsevernější z iónských obcí Fókaje prosluli svými plavbami do západního Středomoří, kde založili v jižní Gallii Massalii (cca 600), a poté Fókajští, respektive Massalijští, zakládali další osady na pobřeží Gallie (Antipolis, Níkaiá 6. století, Monoikos 5. stol. atd.) a Ibérie (Emporion na začátku 6. století, Hémeroskopeion, Mainaké 6./5. století), na Sardinii (Olbiá 6. století) a Korsice (Alaliá 560). Fókaia založila mimoto Lampsakos při Helléspontu (654), osadníci z Klazomen a Teu se usadili v Abdérách v severní Egeidě na thráckém pobřeží (654, resp. 540), Tejští založili Fanagoreiu (540) až v severovýchodním Černomoří na Kubáni a Kolofónští osadu Siris v jižní Itálii (680). Proslulí námořníci z ostrova Samu byli činní po celém Středomoří, ale jako zakladatelé figurují jen u několika málo osad (Perinthos a Bisanthé cca 600 v Propontidě, Dikaiarcheia v roce 581 při Neapolském zálivu). — Ve všech uvedených oblastech se zpočátku hovořilo maloasijskou iónštinou, jak to prozrazují zejména některé starší nápisy (spíše ovšem ojedinelé); většina nápisných dokladů z kolonizačních iónských oblastí je však pozdních, postrádajících již výraznější specificky iónské rysy.

C. NÁŘEČÍ AIOLSKÁ

Z prótoaiolštiny, která se konstituovala v Thessalii na samém konci mykénské obdoby, se vydělily jednotlivé aiolské dialekty cestami nastíněnými na str. 105, jež tu stručně rekapitulujeme: Ke konci 12. století před n. l. se část tehdejších obyvatel Thessalie odstěhovala do Boiótie,

kde se jejich jazyk brzy dostal do těsného kontaktu jednak s archaic-
kou západní řečtinou středního a severozápadního Řecka, jednak s pro-
gresivnějšímí íónskými dialekty v Attice a na Euboji. Zhruba o století
později se pak další část thessalského obyvatelstva vydala za novými
sídlý přes moře na východ a usadila se na ostrově Lesbu a přilehlém
maloasijském pobřeží. Toto obyvatelstvo ztratilo brzy kontakt se svou
mateřskou oblastí a jejich dialekt se časem naopak dostal pod vliv
jazyka maloasijských Íónů. Do západní Thessalie mezitím pronikly z řeckého severozápadu západořecké kmeny, pod jejichž vlivem se tamní raně aiolské nářečí stalo dialektem smíšeným z prvků aiolských a západořeckých. Východní Thessalie zůstala těchto vlivů v podstatě ušetřena. Během 1. tisíciletí př. n. l. se pak uvedené tři hlavní aiolské oblasti vyvíjely prakticky bez vzájemných vztahů:

1. Dialekt z Thessalie byl i nadále zejména v západní části Thessalie vystaven silnému působení dialektů z řeckého severozápadu (srov. například gen. sing. na *-ou*, inf. na *-ein*, nom. plur. určitého členu *toi* aj.). Tím se thessalština v době pomykénské čím dále tím více rozčleňovala v celou řadu místních nářečí, které zpravidla seskupujeme ve dva hlavní thessalské subdialekty, východní thessalštinu s jádrem v Pelasgiótidě a západní thessalštinu s jádrem v Thessaliótidě. S tím zároveň souvisí, že zatímco subdialekty z východní Thessalie byly značně izolované od vnějších vlivů, lpěly na zachování specifických protoaiolských rysů a zachovaly si až do 2. poloviny 1. tisíciletí př. n. l. vysoce konzervativní ráz (srov. např. gen. sing. od *o*-kmenů na *-oi* < *-oio*), měly západothessalské subdialekty vlivem svých společných isoglos se západní řečtinou méně archaický charakter. I přesto lze však i Thessalii jako celek označit jakožto území nářečně dosti konzervativní, jak na to ukazují některé společně uchovávané archaismy (např. absence jakéhokoli náhradního prodloužení nebo zachovávaní patronymik). Na druhé straně však oba thessalské subdialekty spojují i společně skutečně nové inovace (např. posun dlouhého *ē*, *ō* do zavřené polohy *ē̄*, *ō̄* a s tím související vznik specificky thessalského pětifonémového dlouhovokalického systému nebo geminace likvid a nazál v určitých souhláskových skupinách, srov. *emmi* < **esmi*).

Thessalština je doložena pouze nápisně, a to od 6. století př. n. l. Archaické nápisy však většinou pocházejí z východothessalské Pelasgiótidy, zatímco pro dorizovaný dialekt z Thessaliótidy máme starších dokladů jen poskrovnu. Zvláště nedostatečně jsou doloženy subdialekty z některých okrajových thessalských oblastí. Literární doklady thessalština nemá; v řecké kolonizaci se thessalští Řekové neuplatňovali.

2. Rovněž aiolština z ostrova Lesbu byl dialekt vyvíjející se v 1. tisíciletí př. n. l. v izolaci od ostatního aiolského světa. Prodělala ceiou řadu svých vlastních specifických inovací; i když některé z nich mají paralely i jinde v řeckém světě, musíme je z geografických důvodů pokládat za navzájem na sobě nezávislé (např. lesb. *paisa* vedle obdobných tvarů thérských, kyrénských, u Alkmána). Na rozdíl od thessalštiny byla však lesbičtina již od počátku své existence pod silným vlivem maloasijské íónštiny, jenž souvisel s daleko mohutnějším íónským hospodářským a společenským potenciálem v maloasijské imigrační oblasti.

Tento vliv měl dvojí podobu: V některých případech byl zřejmě s to přímo vyvolat obdobnou lesbickou jazykovou změnu pod tlakem již existujícího jazykového jevu v iónštině (sem lze např. zařadit lesbickou postmigrační asibilaci $ti > si$, uskutečněnou po vzoru předmykénské starší změny stejného charakteru). V jiných případech spíše šlo o společné iónsko-lesbické isoglossy, jež asi proběhly v obou krajinách ve víceméně stejném období, ale jejichž původní geografické jádro lze těžko určit (j. např. u psilose).

Lesbičtina je po nápisné stránce dosti skrovně doložena; většina nápisů je pozdních, nepočtené archaické nápisy (od 6. století př. n. l.) jsou krátké a kusé. Přitom má ovšem dialekt bohatou literární tradici. Psalí v něm svou monodickou lyriku Alkaios a Sapfó, ovšem se značnou příměsí epických forem. Nadto se zdá, že zachovaná podoba jejich básnických skladeb byla značně poznamenána zásahy helénistických vydavatelů. Na druhé straně však jazyk aiolské lyriky velmi značně ovlivnil výrazové prostředky dórské sborové lyriky a byl uměle napodobován i v různých lyrických útvarech skládaných v pozdějších dobách (Theokritovy idyly v 3. století př. n. l., epigramy básničky Balbilly v 2. století našeho letopočtu).

Mimo Lesbos toho víme o maloasijské aiolštině velmi málo. To platí nejen o aiolských osadách na maloasijském pobřeží přilehlém k Lesbu (v tzv. Aiolidě), ale i o aiolských kolonizačních oblastech v severní Egeidě a v oblasti Hellésponu (Dardanell), kde se maloasijská Aiolové usazovali již od 8. století př. n. l. (zvl. Sígeion), a na jihomaloasijském pobřeží (Sidé, založená údajně kolem r. 750 př. n. l. Aioly z maloasijské Kýmy). Obecně nutno ovšem říci, že počáteční lesbická kolonizační aktivita poměrně rychle ochabla a že zřejmě i část někdejšího aiolského území na západním pobřeží Malé Asie byla velmi brzy poiónštěna (zvláště Smyrna; aiolské byly asi původně i Erythrai a ostrov Chios).

3. Nejvíce byla z aiolských dialektů řeckým neaiolským vlivům vystavena boiótština. Ta zůstávala v 1. polovině 1. tisíciletí př. n. l. i nadále v těsném kontaktu se západořeckými dialekty. Časové zařazení jednotlivých boiótsko-dórských shod je ovšem dosti obtížné. V boiótštině se setkáváme s nejrůznějšími západořeckými rysy — od těch nejstarších, jež byly vlastně raně řeckými archaismy (např. neasibilované $-ti$), přes systémové shody a paralely z raných pomykénských století (uskutečnění prvního náhradního dlužení, i když v boiótštině s jinými výsledky než v jejím přímém západořeckém okolí) až po řadu shodných boiótsko-dórských jednotlivostí, vyplývajících z dlouholetého pomykénského styku obou oblastí.

Na druhé straně žila boiótština po dlouhá staletí i v kontaktu s attičtinou a eubojštinou. Tyto styky charakterizuje zejména společná změna $ts > tt$ u typu *erettō*, v boiótštině ovšem navíc doprovázená paralelní změnou $dz > dd$ (ta se v attičtině, a asi i v eubojštině, nemohla realizovat, neboť tam bylo již předtím dz změněno metatezí v zd). Ve světle těchto složitých jazykových vztahů se tedy boiótština kolem poloviny 1. tisíciletí př. n. l. jeví jako nářečí značně smíšeného charakteru, s poměrně dosti oslabenými aiolskými rysy, ale zato se silnými vazbami k západořecké i iónskoattické oblasti. I při svém smíšeném charakteru

a místní roztržitosti bylo to však nářečí vnitřně poměrně jednotné.

Od 6. století př. n. l. charakterizují pak boiótštinu, do té doby jako dialekt dosti konzervativní, některé specifické lokální inovace, zejména v oblasti vokalizmu, které z tohoto nářečí činí jeden z nejprogresivnějších řeckých dialektů vůbec: monoftongizace diftongů *ei/ou* již od 6. století př. n. l. s rychlou změnou takto vzniklého $\bar{e}/\bar{o}$ v $\bar{i}/\bar{u}$ (5. století), monoftongizace diftongu *ai* v $\bar{e}$ ve 4. století a diftongu *oi* v $\bar{u}$ od 4./3. století, stejně jako úžení primárního $\bar{e}$ v $\bar{e}$ od 4. století a jeho posun v $\bar{i}$ od 3. století př. n. l.

Boiótský dialekt je z aiolských nářečí nejbohatěji doložen a disponuje i značným množstvím značně archaických nápisů (od 7. století před n. l.), třebaže většinou krátkých. Přitom Boiótie zřejmě patřila k raným centrům řecké poezie (srov. báje o Apollónovi a Múzách, umísťovaných do boiótských pohoří Kithairónu a Helikónu). V Boiótii se narodil Hésiodos (užíval ovšem epické iónštiny), boiótského původu byli i Pindaros (jeho sborové zpěvy vykazují vedle ojedinělých rysů boiótských především prvky epické, lesbické a dórské) a básnička Korinna, jejíž jazyk stojí asi mluvené boiótštině vůbec nejbliže; její dílo je však zachováno jen velmi fragmentárně. Zajímavé, ale příliš kusé a ne vždy spolehlivé jsou boiótské výrazy a obraty vkládané do úst Boióťanům v komediích (srov. zvl. Aristofanovy Acharňany 860—954). Jistou oporu pro poznání boiótského dialektu poskytují i jazykové informace starověkých gramatiků a glosy. Užívání boiótštiny se omezovalo na samotnou Boiótii; Boióťané se neúčastnili řecké kolonizace.

Aiolské dialekty působí tedy v klasické době ve srovnání zvláště s dialekty iónskými dojem velmi vyhraněných nářečí bez výraznějších sekundárních mezaaiolských vazeb, ale přitom s větším či menším množstvím kontaktů s jinými nářečnickými jednotkami. Thessalština, zvláště její subdialekt z Pelasgiótidy, se ve světle svých nápisných dokladů jeví jako maximálně archaický řecký dialekt, lesbičtina jako dialekt dosti progresivní a značně ovlivněný maloasijskou iónštinou, kdežto boiótštinu jako dialekt s intenzivními kontakty zvláště dórskými, ale i iónskými. Toto nářečí se zejména od 6. stol. př. n. l. dostávalo do čela vývoje v řeckém vokalizmu a v mnohém předznamenávalo pozdější volkalský vývoj v helénistické řečtině.

D. NÁŘEČÍ DÓRSKÁ (ZÁPADOŘECKÁ)

Doba po pádu mykénské civilizace je obdobím mimořádné expanze především západních Řeků. Ať už byli Dórové zčásti přítomni v mykénském světě již před jeho pádem či nikoli, koncem 2. tisíciletí př. n. l. rozhodně nabývají převahu v mnoha krajinách středního Řecka, převrstvují starší achajské obyvatelstvo na celém Peloponnésu s výjimkou Arkadie a rychle se přesunují ve velkém oblouku přes jihoegejské ostrovy, zvl. Krétu, Mélos, Rhodos a Kós, až na jihozápadní maloasijské pobřeží (Knidos, Halikarnassos).

Na přelomu 2. a 1. tisíciletí přinesl potom první náhradní dloužení typu **esmi* > *ēmi*, **bolsā* > *bōlā* do západořeckého nářečnického světa onu mimořádně důležitou systémovou isoglossu, charakterizovanou vznikem

druhé $\bar{e}$ -ové a $\bar{o}$ -ové dvojice, čímž se západní řečtina rozčlenila na inovační sedmivokálovou severní dórštinu a konzervativní pětivokálovou jižní dórštinu. Na první pohled se může zdát divné, proč se sedmivokálová systémová isoglosa vytvořila v tak dlouhém územním pruhu, táhnoucím se z Aitólie až po Athény, a poté až na maloasijské pobřeží, a to ještě přitom v hornatých krajinách, kde bylo ve starověku velmi málo komunikací. Ale stačí rozhlédnout se ze svahu Parnassu u Delf nebo z kteréhokoli pohoří při Korintském zálivu, aby se ukázala oprávněnost této hypotézy v plné šíři. Primárním komunikačním pojtkem bylo všude tu nepochybně moře, a to jak na západ od Korintské šíje, tak i na východ od ní v Sarónském zálivu — a podél tamějších mořských břehů se kolem roku 1000 př. n. l., kdy vnitrozemí ještě bylo minimálně osídleno, ona systémová novinka velmi rychle rozšířila. Severní dórština setrvala přitom díky těmto příznivým komunikačním podmínkám i nadále ve vzájemných těsných stycích, a třebaže se časem rozčlenila v dórštinu sarónskou při Sarónském zálivu a v dórštinu severozápadní, míra tohoto rozlišení zůstala omezená.

Mimořádně těsné vzájemné styky měli zřejmě hlavně Dórové sídlící při Sarónském zálivu, a proto bylo možno zavést pojem „sarónské dórštiny“, což byl komplex dórských dialektů, jimiž se hovořilo bez nĕjakých větších jazykových rozdílů v Megaridě, Korinthii, na Aigině a ve východní Argolidě. Ještě lépe než na mapě vysvitne opět oprávněnost tohoto jednotčího pohledu při návštěvě Sarónského zálivu, odkud je dobře patrná hradba hor čnicích mezi Epidaurem ve východní Argolidě a Argem v Argolidě západní a rozdělujících Argolidu ve dvě části.

Všechny tzv. jihodórské dialekty mají naproti tomu pouze ten společný rys, že onu shora zmíněnou systémovou inovaci neprodělaly. Oddělily se od ostatního západořeckého světa dříve, než k této inovaci došlo, a jejich další osudy jsou osudy dialektů více či méně od sebe izolovaných. V největší izolaci byl zřejmě dórský dialekt na střední Krétě, který prodělal celou řadu zcela specifických změn, z nichž některé byly snad ovlivněny starým achajským substrátem. Nejkonzervativnější byla po dlouhou dobu lakónština ve Spartě a okolí, ale jen do té doby, nežli ji od 5. století př. n. l. zachvátil svérázný progresivní vývoj, v němž jsou jako by předznamenány některé pozdější obecně helénistické hláskoslovné tendence, a odlišil ji od konzervativnější starolakónštiny z jihoitalských spartských osad Tarentu a Hérakleje, a snad i od messénštiny. Naopak v dosti těsném kontaktu se svým dórským i nedórským okolím zůstávala vždy západní argolština z Argu, stejně jako dórština z východoegejských ostrovů. Oba naposled jmenované dialekty se dokonce po čase — v souvislosti s vlnou vokalických kontrakcí — daly ovlivnit sousedními sedmivokálovými dialekty do té míry, že sedmivokálový systém někdy v 8. stol. př. n. l. samy převzaly, a značně tím rozšířily jeho akční radius až k jihozápadním maloasijským břehům.

Na základě těchto úvah lze pro dobu okolo poloviny 1. tis. př. n. l. navrhnout toto vnitřní členění dórských dialektů:⁸²

⁸² Bartoněk 1972, 1979, 1983a.

I. Severodórské dialekty (tzv. „mírná“ dóršťina, Doris mitior, zasažená velmi brzy a v plné míře sedmivokálovou transformací, s dvojitými dlouhými *ē-/ō-*ovými vokálů, a tedy s protikladem *ēmi*, *bōlā* × *ethēke*, *edōke*). Mírná dóršťina se poté v raných stoletích 1. tisíciletí začala členit a) v konzervativnější skupinu sarónskou při Sarónském zálivu a b) v poněkud progresivnější skupinu severozápadních dialektů na sever od Korintského a Patraského zálivu. Obě podskupiny neztratily ani v 1. tisíciletí úplně vzájemné kontakty a dále se členily poměrně plovně.

1. Sarónská dóršťina, představující relativně konzervativní dórskou nářeční podskupinu o sedmi dlouhovokalických fonémech, byla jakýmsi prototypem „mírné dóršťiny“, v mnohém dosti blízkým nedaleké attičtině. Sarónská dóršťina se zformovala v krajinách při březích Sarónského zálivu (v Megaridě, Korinthii a ve východní části Argolidy spolu s ostrovem Aigínu), jenž byl v celé této oblasti významným pojítkem hospodářských, politických, kulturních i jazykových styků.⁸³ Sarónská nářečí prodělala některé společné inovace jak s blízkou attičtinou na východě, tak i se severozápadními dialekty na západě (například první i druhé náhradní dloužení a stejnovokalické stahování se zcela identickými výsledky), jiné pouze s Attikou (eliminaci fonému *w*, přeměnu předložky *en+4* v *ens* a poté v *eis* [*ēs*]+4, a snad i ranou tendenci k posunu *ō* v *ū*). Na druhé straně však poměrně malý počet specifických, čistě sarónských inovací způsobuje, že zejména megaršťinu a korintšťinu by bylo možno ještě ve 4. stol. př. n. l. pokládat za pouhé dvě podnářeční varianty jednoho a téhož sarónského dialektu; vzhledem k poměrně omezenému doložení megaršťiny může ovšem jít pouze o nedostatečně zaostřený pohled na skutečnou nářeční realitu. Ojedinelé korintské aiolismy se pokládají za projev aiolského substrátu (srov. Thúk. 7, 57, 7), některé specifické rysy v dialektu severomegarské Aigostheny se vykládají bioiótským sousedstvím. Poněkud samostatnější postavení zaujímala v uvedeně nářeční podskupině východní argolšťina s ostrovem Aigínou. Vykazuje jednak některé archaické rysy (zachované *rs*), jednak byla v jednotlivostech ovlivněna jihodórským dialektem ze západní Argolidy (tematický infinitiv na *-en*, typ *edikasa* v sigmatickém aoristu). Již od začátku 4. stol. př. n. l. se však v Epidauru uplatňuje silný vliv attičtiny.

Sarónské dialekty jsou až na megaršťinu poměrně dobře doloženy, zčásti i značně archaickými, třebaže většinou krátkými nápisy (z Aigíny a Korintu již od 8. století př. n. l.); megaršťinu máme zachovánu vesměs jen na krátkých nápisech, a to počínaje 6. stoletím př. n. l. Z Epidauru pocházejí zejména rozsáhlé nápisné doklady z doby klasické. Literární texty z mateřské sarónské oblasti jsou vesměs silně poznamenané epickou iónštinou (elegie Megařana Theognida a hymny Isylla z Epidauru), anebo jde o fragmenty, z nichž ráz dialektu dostatečně nevysvítá (zlomky Euméla z Korintu a Praxilly ze Sikyónu). Jistý význam mají opět me-

⁸³ Přiřazení východní argolšťiny k megaršťině a korintšťině navrhl a název sarónské dóršťiny zavedl Bartoněk 1971a.

1

ABCDEFIIBIKL M N O P Q R S T U V W X Y

ABCDEFIIBIKL M N O P Q R S T U V W X Y

ABCDEFIIBIKL M N O P Q R S T U V W X Y   ABCDEFIIBIK

ABCDEFIIBIKL M N O P Q R S T U V W X Y

2

ABCDEFIIBIKL M N O P Q R S T U V W X Y

3

4

garské výrazy a obraty vložené do úst Megařana v Aristofanových Acharňanech.

Korintané a Megeřané se velmi aktivně uplatnili v kolonizační činnosti. Korintané se usadili v r. 734 na Korkýře v Iónském moři (pocházejí odtud archaické nápisy z konce 7. století př. n. l.) a poté pokračovali — oni i Korkýřané — v zakládání dalších osad na jiných místech iónského a jaderského pobřeží (Oiniadai 700, Epidamnos 627, Leukas 625, Apollóniá Illyriké 600, Korkýra Melaina 575 aj.). Část Korintanů však pokračovala v plavbě dále k sicilským břehům a založila tu ještě v r. 734 i Syrákúsy a časem v jejich okolí vzniklo několik dalších osad. Zdejší dialekt se pak se vzrůstem moci Syrákús v 5. stol. př. n. l. rozvinul v jakousi sicilskou dórskou koiné, která se začala uplatňovat i v iónských městech na Sicílii, jež se mezitím postupně dostávala pod syrákúský kulturní, hospodářský i politický vliv.⁸⁴ Je dokonce doložena i ve fragmentech literárních děl Sófronových a Epicharmových. Kolem roku 500 se Korintané usadili ještě v Poteidaji na Chalkidice.

Megarské kolonizační cíle ležely naproti tomu v Propontidě a Černomoří. Z megarských osad vynikly na Bosporu Chalkédón (676) a Byzantion (660) a v Černomoří pak zejména Hérakleia Pontiké (560) na jižním a Mesámbríá (6. století) na západním pobřeží. Megarského původu byla i Megara Hyblaia (750) na Sicílii severně od Syrákús, stejně jako její osada Selínús (628) až na vzdáleném sicilském jihozápadě (s několika archaickými nápisy).

2. Severozápadní dialekty zabíraly v 1. tisíciletí př. n. l. rozsáhlá území na sever a severozápad od Korintského a Patraského zálivu. Do jejich nářečního okruhu patřily následující krajiny: Fókis, Lokris (Opúntská a Epiknémidská, tj. východní, a Ozolská, tj. západní), Aitólie, Akarnánie, Épeiros, Ainis, Oitaiá, Dóris a Mális. Vyšší stupeň progresivnosti — ve srovnání se sarónskou dórštinou — je u severozápadních dialektů dán celou řadou inovací, které v těchto nářečích proběhly v 1. polovině 1. tisíciletí př. n. l. Některé z těchto inovací prodělaly severozápadní dialekty spolu s aiolskými nářečímí, ať už šlo o jazykové procesy aiolské provenience (dat. plur. *-essi* u konsonantických kmenů ve fóčtině a východní lokerštině), či o takové jevy, které se spíše šířily ze severozápadních oblastí do aiolštiny (*sth* > *st* do Boiótie a Thessalie, part. pres. na *-eimenos* do Boiótie); zřejmě i boiótská účast na prvním a druhém náhradním dloužení (třebas s jinými hláskovými výsledky) se uskutečnila pod severozápadním vlivem. Vedle toho máme v severozápadních dialektech doloženy i některé typicky lokální jazy-

---

⁸⁴ O řeckých nářečích na Sicílii pojednal Bartoněk 1973.

Tab. XXIX. Příklady řeckých abecedářů a ostrak: 1 — detail ze školní tabulky z etruského pohřebiště u Marsilliana d'Albegna ve střední Itálii severozápadně od Říma (1. pol. 7. stol. př. n. l.) s abecedářem; 2 — abecedáře z jihoitalské kolonizační oblasti (7.—6. století př. n. l.); 3 — malovaná nádoba z Boiótie s abecedářem (2. pol. 5. stol. př. n. l.);

4 — čtyři doklady tzv. ostrak, hliněných hlasovacích střípků, se jmény athénských státníků

kové jevy (tendenci k změně *er* v *ar*; dat. plur. u konsonantických kmenů na *-ois* mimo Fókidu a východní Lokridu). Pokud lze soudit ze zachovaných východolokerských nápisů (vesměs ovšem mladších), měl zdejší dialekt blíže k fóčtině než k západní lokerštině (s fóčtinou sdílel aiolské *-essi* a infinitivní tematickou koncovku *-en*, zatímco v západní lokerštině a v dalších nářečích převládá nebo je výlučně doloženo *-ois* a *-ein*).

Nejbohatší nápisný materiál pochází z Delf (ve Fókidě) s řadou nápisů již z doby archaické (od 6. století př. n. l.), ojedinělé starší nápisy pocházejí i ze západolokerské oblasti (rané 5. století), kdežto nápisné texty aitólské a skoro všechny akarnánské jsou mladší a pocházejí téměř výlučně z doby existence aitólského spolku. I z dódónské věštinny v Épeiru máme několik nápisů z 5. století př. n. l., většina z nich je však složena v dialektu tazatele. Z vnitrozemských horských krajin středního Řecka, a podobně i z východní Lokridy a Málidy, pochází jen malý, příp. zcela nepatrný počet nápisů. Literární doklady v celé této oblasti chybějí, byly to většinou krajiny po kulturní stránce značně sterilní. Kolonizační aktivitu projevíli jen západní Lokrové, kteří založili v jižní Itálii nepřilíši významnou osadu Lokroi Epizefyrioi (cca 673), pochází však odtud cenná sada 38 bronzových nápisů, zčásti již z 6. století před naším letopočtem.

II. Jihodórské dialekty, zasažené sedmivokálovou transformací buď jen částečně nebo opožděně, anebo jí vůbec nezasazené.

Dórské dialekty nezasazené systémovou isoglossou vedoucí k vzniku druhé *ē-ō*-ové dvojice a tvořící tzv. jižní dórštinu poskytují ve svém dalším vývoji daleko roztržštěnější obraz. Souvisí to s faktem, že těmito dialekty mluvilo dórské obyvatelstvo, které se na přelomu 2. a 1. tisíciletí př. n. l. stěhovalo ze svých původních sídel na řeckém severozápadě různými směry po Peloponnésu a dále pak na ostrovy v Egejském moři, ba ojediněle až na maloasijskou půdu. Toto obyvatelstvo ztrácelo narmoze mezi sebou kontakt a dostávalo se příležitostně do styku s dialekty jiných řeckých nářečních skupin. Výsledkem těchto migračních přesunů, jazykového překrývání starších nedórských jazykových prvků dórskými i kontaktů se sousedními krajinami, ať dórskými či nedórskými, je pak na začátku nápisného doložení jižní dórštiny tříšť dialektů s různou mírou vzájemné diferenciaci.

Podle toho, jakým způsobem se jednotlivé jihodórské dialekty chovaly k realizaci a výsledkům náhradních dloužení a stejnovokalických kontrakcí, členíme je ve tři dílčí podskupiny: a) na elejskou podskupinu (s transformací dlouhovokalického systému omezenou na přední vokalickou osu), b) na „střední dórštinu“ (Doris media), uskutečnivší zmíněnou transformaci až s jistým opožděním (západní argolština, východoegejská ostrovní dórština), c) na „přísnou dórštinu“ (Doris severior), v níž se uvedená transformace nikdy neuskutečnila (ostatní jihodórské dialekty).

1. Elejská podskupina s transformací dlouhovokalického systému omezenou jen na přední vokalickou osu (tj. s protikladem *ēmi* × *ethāke*, ale se shodou *bōlā* = *edōke*) je pokračováním staré elejštiny, oddělivší se od ostatních dórských dialektů velmi raným posunutím primárního *ē*

v $\bar{e}$ již snad někdy ke konci 2. tisíciletí př. n. l. Byl to svérázný a značně progresivní dialekt, prodávající celou řadu specificky elejských jazykových změn, třebaže někdy s nezávislými paralelami v dalších dialektech (např. $\bar{e} > \bar{a}$ i $e > \bar{a}$, $-ewj\bar{o} > ei\bar{o}$, $dz > dd$, $-s- > -h-$, $-s > r$), ale vykazující zároveň jisté stopy jazykových kontaktů se severozápadními, a zčásti i aiolskými dialekty (např. $sth > st$, dat. plur. konsonantických kmenů na $-ois$, méně často na $-essi$, ak. plur. kons. kmenů na $-es$, part. praes. med. $-\bar{e}menos$). Dialekt je nápisně celkem dobře doložen, hlavně památkami z Olympie (již od 7. století př. n. l.), bez literárních dokladů (tab. XXXI:2). V řecké kolonizaci se obyvatelé krajiny neangažovali.

2. *Doris media* („střední dórština“) je charakterizovaná opožděnou transformací pětivokálového dlouhovokálického systému na sedmivokálový, má tedy po dvou dlouhých $\bar{e}/\bar{o}$ -ových vokálech jako „mírná dórština“, ale s jinou distribucí jejich hláskové náplně (viz tab. XX). Mohlo se tak stát dvojím způsobem:

a) Ve východoegejské ostrovní dórštině došlo k vzniku druhé $\bar{e}/\bar{o}$ -ové dvojice v souvislosti s realizací třetího náhradního dloužení a stejnovokálického stahování. Jde vlastně o nářeční podskupinu zahrnující desítky větších i menších ostrovů od ostrova Mélu až po Rhodos a přilehlé maloasijské pobřeží s městy Knidem a Halikarnasem, a spíše geograficky než lingvisticky členěnou do tří subdialektů: thérsko-mélského, kójského a rhodského. Rozdíly jsou málo výrazné (pro Rhodos je typická infinitivní athematická koncovka $-mein$, pro Théru ženské tvary typu $paisa$), všude lze pozorovat vliv blízké ostrovní, respektive maloasijské iónštiny. Historicky má ostrovní dórština nejbliže k východní Argolidě, odkud byly ostrovy za dórské migrace osídlovány.

Východoegejská ostrovní dórština je nápisně velmi bohatě doložena, jen z Théry pochází na 1500 nápisů, z toho mnoho archaických (od 8. století př. n. l.), ovšem většinou velmi krátkých (často jen vlastní jména). Théřané založili v roce 630 př. n. l. na libyjském pobřeží Kýrénu a ta se stala metropolí celé řady dalších osad na severoafrickém pobřeží; dialekt, rovněž dobře doložený (od 6. století), si však udržel archaičtější charakter a klasifikačně patří mezi přísně dórské dialekty (viz níže sub 3b). Bohatě je doloženo i rhodské nářečí (archaické nápisy již od 8. století př. n. l.), zvláště z rhodského Lindu, ale i z Iálýsu a Kameiru, mladší hlavně z města Rhodu, založeného kolem roku 400 př. n. l. V rámci kolonizace se mnozí osadníci usazovali na jižním maloasijském pobřeží (Soloi 700, Fasélis 688) a spolu s Kréťany založili jihosicilskou Gelu (cca 688) a Gelští pak kolem roku 580 dále na západ Akragás — z obou míst se zachovaly archaické i mladší nápisy. Značný počet nápisů pochází i z Kóu, Kalymny, Knidu a jiných míst v jihovýchodní Egeidě, jsou však vesměs mladšího data. Osadníci z maloasijského poloostrova Knidu se kolem roku 580 usadili na Liparských ostrovech. Literární texty jsou jen zlomkovité (fragmenty rhodského mélika Tímokreonta a archaická Vlaštovčí píseň, údajně rhodského původu).

b) V západní Argolidě došlo k vzniku druhé $\bar{e}/\bar{o}$ -ové dvojice až v souvislosti s realizací stejnovokálického stahování, zatímco výsledky třetího náhradního dloužení ještě vplynuly do původního západoar-

golského univerzálního $\bar{e}$, $\bar{o}$. Dialekt byl omezen na město Argos a jeho okolí v údolí řeky Ínachu a charakterizovaly jej vedle zachovaných archaismů (jako bylo neprovedené druhé náhradní dloužení) i některé inovační rysy (-s- > -h-; posun $\bar{e}$ > $\bar{i}$ a snad i $\bar{o}$ > $\bar{u}$). Západoargolské nářečí je doloženo velkým počtem nápisů hlavně z Argu (již od 7. století); literární doložení nemá. Zdejší obyvatelé se nezúčastnili velké řecké kolonizace, za migrace na přelomu 2. a 1. tisíciletí př. n. l. byly však odtud osídlovány některé východoegejské ostrovy.

3. Doris severior („přísná dórština“) je charakterizovaná tím, že dialekty k ní náležející, konkrétně krétština, kýrénština, lakónština s messénštinou a severopeloponnéská achajština, neuskutečnily shora zmíněnou transformaci pětivokálového dlouhovokálního systému (s jediným $\bar{e}$ a $\bar{o}$; typ $\bar{e}mi = ethēke$, $\bar{b}ōlā = edōke$), třebaže alespoň na střední Krétě existoval k tomu před rokem 500 př. n. l. jistý náběh. Zmíněné čtyři základní dialekty se v podstatě v 1. tisíciletí př. n. l. vyvíjely bez dalších vzájemných styků.

a) Krétština neměla kolem poloviny 1. tisíciletí charakter jednotného dialektu. Na Krétě se mluvilo celou řadou lokálních dialektů s různými místními rozdíly, tradičně se však přijímá základní členění na subdialekt středokrétský, východokrétský a západokrétský. Nejvýraznější inovační charakter měla mezi nimi střední krétština, charakterizovaná na jedné straně některými substrátovými rysy staroachajského rázu, odrážejícími skutečnost, že prvními řeckými obyvateli Kréty byli mykénští Achajové (předložka $en > in$; nom. plur. určitého členu v podobě hoi proti obecně dórskému toi ; tvar ios ve významu „1“; doložená předložka $peda$), a na druhé straně značným počtem inovací, ať už specificky krétských či s paralelami v některých jiných nářečích (raná psilosis, tj. eliminace hlásky h -; $eu > ou$; $sth > thth$; $al, el, ol > au, eu, ou$; náběh k spirantizaci medií; $dz, ts > dd, tt$). Středokrétský dialekt se udržel bez výraznějších změn v užívání až do 1. století n. l.

Subdialekty z východní a západní Kréty některé z těchto inovací neprodělaly, stejně jako v nich nejsou doloženy shora uvedené substrátové rysy. Zejména východní krétština naopak podléhala již od raných dob vlivu spřízněných dórských nářečí z ostatní ostrovní Egeidy (uskutečnila např. uvnitř slov druhé náhradní dloužení, kdežto střední krétština se jeho realizací v plné míře vyhnula) a již v klasické době se na východní Krétě prosazovaly silné integrační tendence, vycházející ze širšího dórsko-iónského prostředí střední a jižní Egeidy. Na východní Krétě se přitom udržela v užívání až do 3. století př. n. l. stará předřecká eteokrétština; je doložena na nápisech v Praisu na nejzazším východě a v Dréru na pomezí mezi střední a východní Krétou.

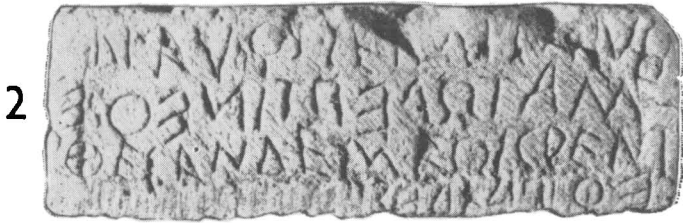
Střední krétština je nejlépe doložený dórský dialekt s množstvím archaických nápisů (již od konce 8. století př. n. l.). Nejrozsáhlejším

---

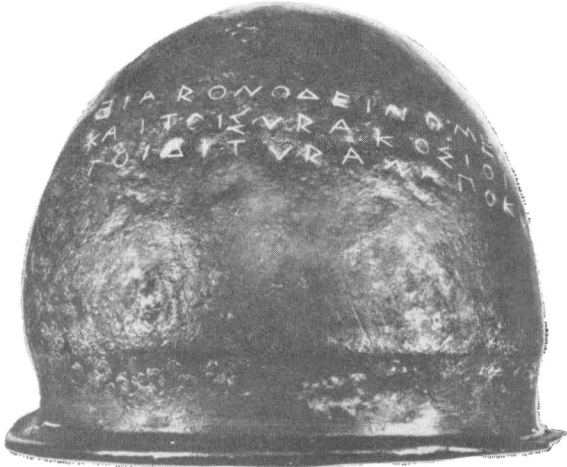
Tab. XX. Další příklady archaických řeckých nápisů: 1 — dórský nápis na detailu malované korintské vázy (7. stol. př. n. l.); 2 — íónský nápis z Glaukova náhrobku na severoegejském ostrově Thasu (7. stol. př. n. l.); 3 — dórský nápis na etruské přílbě, věnované do Olympie syrákúským tyranem Hierónem po porážce Etrusků u jihoitalské Kýmy v r. 474 př. n. l.

1

2

3

krétským — a vůbec i řeckým — nápísem jsou proslulé zákony z Gortýny (5. století př. n. l., tab. XXXI:1, tab. XXXIV:2). Nápisy z východní a západní Kréty jsou vesměs mladší (až z doby po roce 300 př. n. l.). Literární texty jsou zanedbatelné. Dosti početné a jazykově důležité jsou krétské glossy u Hésychia. Kréťané se v omezené míře uplatnili i v řecké kolonizaci. Vedle méně jisté krétské účasti na osídlování Pamfýlie (viz výše sub A.2) měli Kréťané podíl na založení jihosicilské Gely (spolu s osadníky z Rhodu).

b) Mezi „přísně dórské“ dialekty patří i k ý r é n š t i n a, nářečí thérských osad na libyjském pobřeží (viz výše sub 2a). Zatímco se zřejmě na Théře po roce 630 př. n. l., kdy byla založena Kýréne, definitivně prosadila zmíněná sedmifonémová transformace, Kýréne si udržela v plné míře starší archaický pětifonémový systém. Kýrénština má ve srovnání s thérštinou všeobecně archaičtější ráz, vykazuje však i některé specifické inovace (např. $l > n$ před dentálou) a s Thérou je spojena zejména společnou inovací typu *pansa* > *paisa*; ta je mimoto doložena i na Lesbu (bez přímé souvislosti) a ve fragmentech Alkmánových básní (zde snad jako důsledek helénistické redakce jeho sborových zpěvů alexandrijskými učenci, kteří při ní využili jak své znalosti aiolské lyriky, tak i dialektu nedaleké Kýrény, která prožívala ve 4./3. století před n. l. období značného kulturního rozmachu;⁸⁵ byla rodištěm filozofů Aristippa a Karneada, básníka Kallimacha a všestranného učenice Eratosthena). Kýrénština je dobře doložena kratšími archaickými nápisy již v 6. století př. n. l., z počátku 4. století pak pocházejí velký „posvátný zákon“ o 141 řádcích a proslulá „přísaha thérských osadníků“. Kýréne se v rámci řecké kolonizace uplatnila jako métropolis ostatních osad na libyjském pobřeží.

c) L a k ó n s k o - m e s s é n s k á podskupina představovala zejména ve své rané fázi (a ve své jihoitalské kolonizační oblasti) prototyp archaické „přísné dórštiny“. Již od 5. století př. n. l., a po přechodné vlně interdialektní integrace ve 4./3. století se pak zejména ve 2. století před n. l. v lakónštině uskutečňovala řada výrazných inovací, pod jejichž vlivem se toto nářečí rychle změnilo v značně progresivní řecký dialekt (spirantizace medií; $dz > dd$; $th > s$; intervokálníké sekundární $-s > -h$ a jiné). Uvedené hláskové procesy však neproběhly v jihoitalské kolonizační oblasti, kde Sparťané založili v roce 706 Tarent a Tarentští pak kolem roku 433 dále na jihozápad Hérakleiu. Tamní nářečí si zřejmě dlouho udržela svou předkolonizační starolakónskou podobu, i když i v nich proběhly určité místní inovace.

Z mateřské lakónské oblasti máme zachováno velmi mnoho napsíů (skoro 2000), archaické nápisy (od 7. století) jsou však vesměs velmi krátké. Podstatně lépe je doložen mladolakónský dialekt helénistických století. Ten zůstával v užívání ještě dlouho do doby římské a jeho pokračováním je dnešní tsakonština v odlehlé krajině pohoří Parnónu — jedině dodnes zachované přímé pokračování starověkého nářečí, jež ne náleží do vývojové linie helénistické koiné. Kolonizační dialekt z Tarentu je doložen jen velmi skrovně, zato z Hérakleje se nám zachoval

⁸⁵ Srov. Risch 1954.

cenný nápis na dvou bronzových deskách z konce 4. století př. n. l., jenž nám bezpečně dosvědčuje ještě pro tuto dobu starolakónský ráz tamější dórštiny.

Po stránce literární prožívala raná Lakonie před rokem 600 př. n. l. značný kulturní rozmach, jenž se obrazil v pěstování hudby a tance, ale i v dosti bohaté literární produkci (sborový lyrik Alkmán a skladatel bojových elegií Tyrtaios). Alkmánova básnická řeč je však značně promíšena vlivy epické iónštiny a lesbické aiolštiny a navíc poznamenána sekundární helénistickou úpravou s kýrénskými jazykovými elementy. Tyrtaiova embatéria (pochodové písně) jsou v podstatě psána v epické iónštině s příležitostnými dórismy. Lakónské výrazy bývají dosti často doloženy u různých attických autorů, především v komediích (zvl. v Aristofanově *Lýsistratě*). Jistý význam mají i lakónské glosy, zvl. u Hésychia.

O jazykových poměrech v pomykénské Messénii nemáme podrobnější představu. Za doby mykénské tam žili mykénští Achajové, jejichž dialekt se odrazil v pylské verzi textů lineárního písma B a na pozdějších alfabetských messénských nápisech zanechal po sobě jen velmi ojedinělé relikty (např. používání výrazu *ios* ve významu číslovky „1“, podobně jako na střední Krétě). Vedle několika málo velmi krátkých nápisů z 6./5. století př. n. l. pochází většina messénských nápisných památek až z doby po znovuobnovení messénského státu v roce 169 př. n. l.; ty i ony jsou však psány starolakónským nářečím, tj. lakónštinou bez pozdějších inovací, ale navíc s postupně pronikajícími projevy helénistické koiné. Po prohraných messénských válkách v 8./7. století př. n. l. bylo zřejmě staré messénské obyvatelstvo vystaveno tak silnému politickému útlaku Spartanů, že se jeho nářečí rychle ztratilo pod nánosem staré lakónštiny, aniž ovšem do ní později pronikly zmíněné mladolakónské inovace. Stopy staré messéštiny nejsou k rozpoznání ani v kolonizační sicilsko-jihoitalské oblasti, kam se messéšští emigranti stěhovali jednak za obou prvních messénských válek v 8./7. století př. n. l., jednak po nezdařeném messénském povstání proti Spartanům v roce 490 př. n. l. Tehdy se uprchlíci z Messénie směli usadit v sicilské Zanklé, která podle nich dokonce dostala nové jméno Messáná (dn. Messina).

d) Dialekt z Achaje na severním Peloponnésu představuje z klasifikačního hlediska problém zatím ještě ne zcela vyřešený. Z názvu Achaiá se soudí, že tu kdysi žili Achajové a archeologické nálezy to upřesňují v tom smyslu, že se sem zejména po pádu velkých mykénských center stěhovala část Achajů z ostatních peloponnéských krajín ve 12. století př. n. l. Klasický řecký dialekt z Achaje však postrádá relikty achajského substrátu. Je v podstatě doložen — a to nepřilíš bohatě — až z helénistické a římské doby, zejména z období rozvoje obnoveného achajského spolku mezi léty 280—146 př. n. l., a v té době má již charakter nivelizované achajsko-dórské koiné se sedmifonémovým dlouhokalickým systémem (tj. se dvěma *ē* a *ō*), blízké na jedné straně severozápadním dialektům (aitólštině) a na druhé straně korintštině. Že však původně i dórština z Achaje měla někdy v 8. století př. n. l. pětifonémový systém s jedinou *ē*-/*ō*-ovou dvojicí, soudíme z toho, že náznaky takové situace vykazují dosti četné achajské kolonizační dia-

lekty z jižní Itálie, jakkoli ani ony nejsou doloženy dostatečně početnými nápisy {Sybaris 720, Krotón 708, Poseidóniá/Paestum 700, Metapontion cca 690, Kaulóniá cca 675 aj.}.⁸⁶ Obdobné náznaky místní existence pětifonémového systému poskytují i nápisné doklady z ostrovů Kefallénie, Ithaky a Zakynthu, jejichž dialekt bývá rovněž přiřazován k severopeloponnéské achajštině. Toto přiřazení nabývá zmíněnými náznaky na pravděpodobnosti tím spíše, že severozápadní dialekty, které představují pro uvedené tři ostrovy druhou možnou klasifikační eventualitu, podlely již na přelomu 2. a 1. tisíciletí př. n. l. důsledné transformaci pětifonémového systému na sedmifonémový. Lze tedy učinit závěr, že severopeloponnéská achajština byla od původu „přísně dórský“ dialekt, jehož přísně dórský ráz se dovedl udržet zejména v jihoitalské kolonizační oblasti, kde k zachování tohoto archaického dórského typu přispěla i jiná „přísně dórská“ kolonizační nářečí, jako byla lakónština z Tarentu a Hérakleje, zatímco se v mateřské peloponnéské oblasti ve 4./3. století př. n. l. prosadila tzv. achajská koiné, jejíž „mírně dórský“ ráz byl výslednicí vlivů aitólských (z okruhu tzv. aitólského spolku) a korintských (řada korintských měst se časem stala členy achajského spolku). Literárně není severopeloponnéská achajština doložena.

* * *

Dospěli jsme na konec našich výkladů o prehistorii a protohistorii řeckých dialektů. Uzavřeme je klasifikačním přehledem řeckých nářečí, jak se nám vydělila zhruba v době kolem roku 350 př. n. l., kdy již jsou prakticky všechny řecké dialekty doloženy dostatečným počtem dokladů. Základem následujícího členění jsou naše vlastní úvahy, které vyústily během 70. let v návrhy, jimž se dostalo v badatelské veřejnosti poměrně širokého přijetí (zejména u R. Schmitta 1977 a Y. Duhouxe 1983). Náš dnešní, v detailech ještě dále modifikovaný návrh má tuto podobu:

A. Řečtina předdórských vrstev

A.1. Arkadokyperština

A.1.1. Arkadština

A.1.2. Kyperština

A.1.3. Pamfylština (?)

A.2. Íónskoattičtina

A.2.1. Attičtina (s osadami zvl. v sev. Egeidě)

A.2.2. Eubojština (s osadami na Chalkidice, Sicílii a v již. Itálii)

A.2.3. Íónština

a) Íónština kykladská (s osadami zvl. v sev. Egeidě)

b) Íónština maloasijská (s osadami zvl. v Propontidě, Černomoří a záp. Středomoří)

A.3. Aiolština

A.3.1. Thessalština

a) Thessalština východní

b) Thessalština západní

⁸⁶ O řeckých nářečích v jižní Itálii pojednal Bartoněk 1975.

- A.3.2. Lesbíčtina a maloasijská aiolština (s osadami při Hellés-
pontu)
- A.3.3. Boiótština
- B. Řečtina dórské nářeční vrstvy („západní řečtina“)
  - B.1. Dórština severní (Doris mitior, inovační „mírná dórština“)
    - B.1.1. Severozápadní dialekty
      - B.1.1.1. Fóčtina s východní lokerštinou
        - a) Fóčtina
        - b) Východní lokerština
      - B.1.1.2. Západní lokerština (s kolonizační oblastí v jižní
Itálii)
      - B.1.1.3. Aitólština
      - B.1.1.4. Další dórské dialekty sz. a středního Řecka (Akar-
nánie, Ěpeiros, Ainis, Oitaiá, Dóris, Mális aj.)
    - B.1.2. Sarónské dialekty
      - B.1.2.1. Korintština
        - a) Korintština vlastní (s osadami na pobřeží Íón-
ského a Jaderského moře, příp. na Chalkidice)
        - b) Sicilská dórština jakožto interdialekt vzniklý
na podkladě dialektu korintské osady Syrákús
      - B.1.2.2. Megarština (s osadami v Propontidě, Černomoří a
na Sicílii)
      - B.1.2.3. Východní argolština (s ostrovem Aigínou)
  - B.2. Dórština jižní
    - B.2.1. Elejština
    - B.2.2. Doris media, „středně“ inovační dórština
      - B.2.2.1. Východoegejská ostrovní dórština
        - a) Thérština, méléština atd.
        - b) Rhodština a dialekty z přilehlých ostrovů
(s osadami ve vých. Středomoří a na Sicílii)
        - c) Kójština z ostrova Kóu a okolních ostrovů s při-
lehlým maloasijským pobřežím (Knidos s osa-
dou na Liparských ostrovech)
      - B.2.2.2. Západní argolština
    - B.2.3. Doris superior, konzervativní „přísná dórština“
      - B.2.3.1. Krétština
        - a) Krétština střední (s osadou na Sicílii)
        - b) Krétština východní
        - c) Krétština západní
      - B.2.3.2. Kýrénština (původně subdialekt thérštiny)
      - B.2.3.3. Lakónština s messénštinou
        - a) Lakónština vlastní
        - b) Lakónské dialekty z jižní Itálie (Tarent, Héra-
kleia)
        - c) Messénština
      - B.2.3.4. Severopeloponnéská achajština se subdialekty na
Íónských ostrovech (a s osadami v jižní Itálii)

